

ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПРОБЛЕМИ И ФОРМУЛИРАНЕ НА ПРОЕКТ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНИ ЗА СЪВМЕСТНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ТЕХНИКАТА¹

Николай Найденов, Зорница Богданова

Организациите на земеделски стопани (ЗС) са важен инструмент за поощряване на местните общности в устойчивото развитие на селските райони. Поради това е необходимо да се идентифицират проблемите и да се формулират проекти за организации на земеделските общности. Тези въпроси са обект на изследването, в което чрез анкетно проучване сред експерти по земеделие в Русенска област са идентифицирани проблемите при създаването на земеделски организации и разработването на проекти за тях. На тази основа са анализирани също особеностите при оценка на значимостта и осъществимостта на проектна идея за организация на земеделски стопани за съвместно използване на техниката им посредством т.нар. "логическа матрица".

Key words: sustainable development, producer organizations, projects

ВЪВЕДЕНИЕ

Структурата на земеделските стопанства (ЗС) в България се характеризира със значителен дял на малки по размер семейни стопанства. Анализът и насоките за устойчиво развитие на селските райони показват, че за да се повиши конкурентоспособността на земеделието и хранителната промишленост е необходимо да се развият ЗС и да се формират техни организации по интереси. Причина за това е липсата на достатъчно средства за инвестиции за техника, за стопанска инфраструктура и за обслужващи мощности. Организациите на ЗС се учредяват доброволно за да се осигури ефективност на обслужващите дейности в земеделието като материално-техническо снабдяване, механизирани услуги, маркетинг и продажби на земеделска продукция и др.

Целта на настоящата работа е да се формира капацитет за разработване и консултиране на **проекти на организации за съвместно използване на земеделска техника**. Поставени са следните **задачи**: 1) да се анализира състоянието на проблема за изграждане на организации на ЗС на национално равнище; 2) да се идентифицират основните проблеми на ЗС при формирането на техни организации; 3) да се провери посредством метода на логическата матрица значимостта и осъществимостта на проектна идея за организация на ЗС за съвместно използване на техниката.

1. Състояние и основни проблеми на организациите на земеделски стопани

Представеният анализ засяга два аспекта на проблематиката: 1) анализ на тенденции по информация от официални (представителни) данни, относно интереса към сдружения в селските райони; 2) анализ, на база проведено проучване сред експерти по земеделие на регионално ниво на територията на Русенска област.

Приетата нормативна база в България гласи, че да се сдружават могат юридически лица, регистрирани като събирателно дружество или дружество с ограничена отговорност, регистрирани по Търговския закон, или кооперация, с изключение на кооперативните съюзи по чл. 54, ал. 3 от Закона за кооперациите. Членове на организацията могат да бъдат физически лица или еднолични търговци,

¹ / Идеята и структурата на работата са на първия автор, който също е участвал в разработването на анкетния формуляр и окончателното редактиране на работата. Принос на докторант З.Богданова е събирането и обработката на анкетната информация и написването на научната работа. Авторите благодарят на ръководителите на Областна дирекция „Земеделие и храни“, на общинските служби в 7-те селски общини на Русенска област и на Служба за съвети в земеделието - Русе за участието им като експерти в проучването.

регистрирани по реда на Наредба № 3 от 1999 г. за създаване и поддържане на регистър на земеделските производители (обн., ДВ, бр. 10 от 1999 г.). Членовете трябва да са производители на видовете земеделски продукти, за които организацията кандидатства за признаване. [4]

Представителни данни и обзори в областта на земеделието, показват, че за периода 2000–2006 год. има тенденция за повишаване на интереса към сдружаване между ЗС. В този период, при действието на програма САПАРД по мярка 1.5. “Организации на производители” са признати 26 организации. Броят регистрирани организации от 2005 г. до края за програмния период постоянно нараства. Признатите организации са в секторите: „Тютюн“, „Мляко“, „Месо“ и „Плодове и зеленчуци“. Броят на членовете на всяка една варира между 10 и 270 души в зависимост от сектора. [4].

Насоките за прилагане на мярка 142 “Създаване на организации за производители” от НСПРСР 2007–2013 год. показват, че сдружаването под би спомогнало за увеличаване на ефективността на земеделските производители и за намаляване на зависимостта от нелоялни посредници в земеделието, като в крайна сметка би повишило конкурентоспособността им.

Проучване сред 129 семейни стопанства в Северен централен планов район показва, че 70% от тях имат нужда от обучение и помощ за създаване на организации на земеделски производители за коопериране при снабдяването, маркетинга и пласмента. Включването им в такива организации би довело до намаляване на разходите за доставка на материали и реализация на продукцията. В същото време обаче, по-голямата част от анкетираните (77 до 88 %) оценяват сами, че не могат да разработват самостоятелно проекти [2].

Коментираните по-горе проучвания дават обобщената картина, но не отчитат в пълна степен основните проблемите и нагласите на отделните ЗС при вземане на решение за участие в организация. Тези проблеми са идентифицирани чрез комплексно анкетно проучване по метода на експертните оценки сред 15 експерти по земеделие от Областна и Общински служби по земеделие и гори - Русе Въпросът на тази анкета е **„Коя от изброените възможни причини считате като основна за нежеланието на земеделските производители да се сдружават?“**. Действието на всяка причина (т.е. фактор) се оценява с балове от 1 до 5 както следва: 1 – „не“, 2 – „по-скоро не“, 3 – „не мога да преценя“, 4 – „по-скоро да“, 5 – „да“.

Като възможни причини са „предложени“ за оценяване: **1)** Липса на информация за начините и процедурата по организиране формите на сътрудничество между ЗС; **2)** Неразбиране от страна на земеделските производители за дейностите, при които е целесъобразно да се сдружават (например за търговски, организационни, пласментни, консултантски и други услуги); **3)** Бариери, произтичащи от народопсихологията на българите и силното им чувство за индивидуализъм, както и слаба активност като хора; **4)** Прекалено големи изисквания при формиране организации на производители (за данъчна регистрация, за минимален оборот и др.); **5)** Недоверие в земеделските производители, дали сдруженията биха могли да им помогнат, опасения за тяхната неустойчивост и др. [1].

Таблица 1

Средноаритметични стойности на оценките за влиянието на причините

	Поредни номера на причините, влияещи върху проблема				
	1	2	3	4	5
Средноаритметична стойност на оценката	2,33	3,87	3,00	2,80	4,53

Проверката на първичните резултати по критерия на Фишер (F) показва, че коефициентът на съгласие W за мнението на експертите е значим при равнище на значимост 0,20–0,25 [1]. Това дава основание да се пресмятат средноаритметични

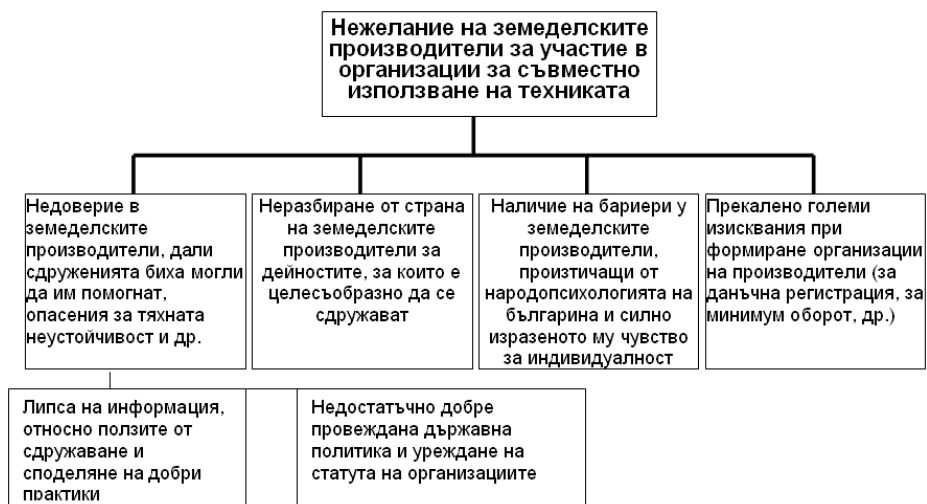
стойности на оценките на експертите за влиянието на всеки от факторите – табл. 1. Вижда се, че като най-силно се оценява влиянието на **причина 5** “Недоверие дали сдруженията биха могли да помогнат, опасения за тяхната неустойчивост” (оценка между “по-скоро да” и “да”) и на **причина 2** “Неразбиране за дейностите, при които е целесъобразно сдружаване” (оценка на експертите “по-скоро да”).

Получените резултати са база за разработване на обобщено “Дърво на проблемите” и на “Логическа матрица” на примерен проект за създаване на организация от ЗС за съвместно използване на земеделска техника в района на една или две-три съседни общини.

2. Разработване на примерен проект за създаване на организация за съвместно използване на земеделска техника

2.1. “Дърво на проблемите”

Изготвянето на „дърво на проблемите“ може да се осъществи чрез спазването на последователни стъпки: 1. Изготвяне на първоначален несистематизиран списък на проблемите; 2. Идентифициране на основния проблем; 3.Анализиране на частните проблеми и тяхната връзка с основния проблем. [3].

Фигура 1. Дърво на проблемите

Идентифицирането на проблемите и поставянето им в йерархична зависимост е предпоставка към преминаване към следващия етап от разработването на проекта – изработване на план на проекта, който дава ясна представа за изпълнението, мониторинга и оценката на проекта. [3]

2.2. Логическа матрица на проект за създаване на организация за съвместно използване на земеделска техника

За формулиране на публичните проекти се използва специализиран инструмент, наречен “логическа матрица”, с който се формулират целите, очакваните резултати, необходимите действия и ресурси, предпоставките и евентуалните рискове за постигане на целите и др.” В табл. 2 по-долу е представена логическата матрица на примерен проект за организация за съвместно използване на земеделска техника. Както се вижда от колоната за логиката на

Таблица 2.

Логическа матрица за формулиране на проект на организация за съвместно използване на техниката

Общи цели	Логика на интервенцията	Обективно проверими показатели	Източници на информация за показателите	Предположения, допускания, рискове
Цел на проекта	Насърчаване създаването на устойчиви организации на производители в земеделското, съгласно добри практики в ЕС. Намаляване на разходите за придобиване чрез съвместно закупуване и използване на земеделската техника.	1. Брой регистрирани организации на производители в България. 1. Изготвен годишен отчет за постигнати резултати на организацията.	1. Официален национален регистър; 2. Официални регистри и доклади на МЗХ. 1. Официален национален регистър; 2. Официални регистри и доклади на МЗХ.	1. Стабилна икономическа и политическа среда 1. Стабилна икономическа и политическа среда
Резултати	1. Извършени процедури по организиране и регистриране на организацията, устав, 2. Намалени капиталови и експлоатационни разходи на членове на организацията за земеделската техника; 3. Повишена ефективност на ЗС при съвместно използването на земеделска техника; 4. Повишена конкурентоспособност на ЗС- участниците.	1. Съставени 1 списък на проучени документи, 1 доклад с възможно финансиране от мерки на ЕФ и др. 2. Съставен 1 списък с членове и 1 проектно предложение до МЗХ; 3. Записани 20 участника в организацията от общината; 4. Признати допустими 100 % от разходите за проекта, 5. Намаляване себестойността на операциите с 10 – 15 %.	1. Сайтове на МЗХ; 2. Протокол и списък с кандидат-членове; 3. Проектно предложение и входящ номер за оценка на проекта; 4. Устав на организацията и концепция за управление; 5. Удостоверение за вписване и регистрация; 6. Документи за одит на проекта; 7. Финансови отчети на организацията.	1. Липса на информация за процедурата по организиране на сътрудничество. 2. Неразбиране за дейностите за сдружаване (организационни, консултантски, търговски, плагментни, и др.). 3. Силно чувство за индивидуализъм на българите, слаба активност като хора. 4. Прекатени изисквания при формиране на организации (за данъчна регистрация, за минимум оборот и др.) 5. Недоверие, дали сдруженията биха могли да помогнат на стопаните. 6. Изчерпване на финансов бюджет по мярка 142, липса на финансиране.
Дей-ности	1. Проучване на нормативната база и за финансирането на проекта; 2. Набиране на желаещи производители; 3. Разработване и подаване на проекта; 4. Устав и регистрация; 5. Осигуряване на публичност и одит на проекта.	Ресурси (за дейностите): 1. Материални ресурси; 2. Човешки ресурси.	Разходи (за дейностите) 180 000 лв.	1. Забавяне изпълнението на дейности, поради административни и технически причини; Предпоставки (за стартиране на дейностите в проекта)

намеса (действие) по проекта подходът осигурява ефективна проверка на идеята за проект, като формулира ясно целите и ги подрежда в йерархична структура. Чрез матрицата се осигурява връзката между цели, резултатите, чрез които се доказва постигането на целите и дейностите, необходими за постигане на резултатите. Детайлният и критичен анализ на факторите, осигуряващи устойчивост и качество на проекта обуславят формулираните в матрицата предположения, рискове и предпоставки. Това позволява при необходимост в хода на изпълнението на проекта да се предприемат необходимите коригиращи действия. [3]

Смисълът на вертикалната логика често се разбира неправилно като при планирането на проекта чрез логическата матрица се проверява "отдолу-нагоре" дали предпоставките ще позволят изпълнението на дейностите, дали дейностите (при очакваните параметри на външната среда, т.е. допусканията) ще могат да се изпълнят с посочените ресурси и финансови средства и така ще доведат до планираните резултати и т.н. Според нас, този ход на анализ отдолу-нагоре още при планирането на проекта влиза в противоречие с подхода за "управление по цели", характерен за мениджмънта на проекти и издига на преден план "управлението по дейности". Това е неправилно и води до опасност от самоцелни дейности, преразход на ресурси и рискове от провал на проекта поради неустойчивост на резултатите [3].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От представения в изложението анализ и проучване по метода на експертните оценки по проблема за създаване на организации на ЗС чрез проекти за развитие на селските райони по ЕЗФРСР могат да се направят следните **изводи и препоръки**:

1. За програмния период 2000 – 2006 год. е налице тенденция на увеличаване на броя регистрирани организации на земеделски производители в България.

2. Резултатите от проведено в Русенска област проучване по метода на експертните оценки показват, че като основни причини за нежеланието за сдружаване се считат: *недоверието, дали сдруженията биха могли да помогнат и опасения за тяхната устойчивост; неразбиране за дейностите, при които е целесъобразно да се сдружават ЗС.*

3. Предложените ключови елементи на примерен проект за организация за съвместно използване на земеделска техника - „Дърво на проблемите“ и „Логическа матрица“, биха могли да се използват в практиката като основа за проекти за финансиране по „мярка 142“ от Програма за развитие на селските райони.

ЛИТЕРАТУРА

[1] **Богданова, З., Н. Найденов, А. Недялков (2009)**, Изследване на икономически дейности и нагласи в селските райони.- Научна студия по Проект 2009–БМ–04, Русе

[2] **Найденов, Н. (2009)**, Проучване на необходимостта от консултантски услуги и обучение за устойчиво развитие на селските райони.- Икономика и управление на селското стопанство, 5.

[3] **Найденов, Н. (2007)**, Управление на проекти, Силистра: 164 с.

[4] **Програма за развитие на селските райони 2007–2013 г.**, София: МЗХ

За контакти:

1. Доц. д т.н. Николай Стефанов Найденов, РУ "Ангел Кънчев", катедра Бизнес и мениджмънт, e-mail: naydenov@ru.acad.bg, тел. 082/ 888 520

2. Докторант Зорница Венциславова Богданова, РУ "Ангел Кънчев", катедра Бизнес и мениджмънт, e-mail: zornitsa.bogdanova@abv.bg , тел. 082/ 888 520

Докладът е рецензиран.